

Allochtoon ondernemerschap in Vlaanderen

Verhoeven, H., Lambrechts, H. & Martens, A. (2001), *Ondernemende allochtonen... of allochtone ondernemers? Ondernemers! Een kwantitatief en kwalitatief verkennend onderzoek naar allochtoon ondernemerschap in Vlaanderen*. Leuven: Dept. Sociologie, 155 blz

Over allochtoon ondernemerschap¹ in Vlaanderen is slechts weinig bekend. Tot op heden is er immers maar weinig wetenschappelijk onderzoek over het fenomeen uitgevoerd dat zich niet beperkt tot een bepaalde allochtone groep in een bepaalde regio of die zich op een bepaalde activiteit concentreert. Deze studie wil voor het eerst het fenomeen in verschillende regio's in Vlaanderen en Brussel verkennend onderzoeken.

Daarvoor werden enerzijds cijfergegevens verzameld rond allochtone² zelfstandigen via de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ) voor de arrondissementen Antwerpen, Hasselt en Genk en anderzijds werden interviews³ afgenomen bij 233 allochtone actieve zelfstandigen in de bovengenoemde arrondissementen aangevuld met de regio's Mechelen en Sint-Niklaas.

Na analyse van al dit onderzoeksmateriaal komen drie belangrijke elementen naar voor. Ten eerste gaat het in Vlaanderen om een eerder beperkt fenomeen. Daarnaast worden heel wat heersende vooroordelen over allochtoon ondernemerschap niet onderschreven, integendeel zelfs in vraag gesteld. Tenslotte vertonen de allochtone ondernemers meer en meer raakvlakken met autochtone ondernemers. Zo blijken zij bijvoorbeeld in de eerste plaats met dezelfde problemen te kampen.

Hieronder presenteren wij een aantal gegevens die dit illustreren. Voor een uitgebreide analyse verwijzen wij graag naar het eindrapport van het onderzoek.

Het aantal allochtone ondernemers is beperkt in Vlaanderen

In totaal hebben we bijna 28 000 allochtone zelfstandigen kunnen identificeren in de RSVZ-databanken in de onderzochte regio's. De grootste groep, bijna 18 000 vinden we terug in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De overige 10 000 zijn verspreid over de Vlaamse arrondissementen (kortweg 'Vlaanderen').

Als we naar de verschillende nationaliteitsgroepen kijken, valt op dat ongeveer een derde van de groep allochtone ondernemers over de *Belgische nationaliteit* beschikt. In 'Vlaanderen' valt verder de grote groep uit de buurlanden (bijna 40%) op.

Kwantitatief gezien blijkt het allochtoon ondernemerschap zoals wij het definiëren een eerder *beperkt fenomeen* te zijn in 'Vlaanderen'.

Naar sector stelden we grote verschillen vast tussen de onderscheiden groepen. De uitgebreide ana-

lyse vindt u in het rapport terug. Hier schetsen we een algemeen beeld.

Zowel in 'Vlaanderen' als in Brussel stellen we vast dat de allochtone ondernemers veel *vaker in de handel* terechtkomen dan de autochtonen. Opvallend is daarin het belang van de *vennootschappen* dat veel groter is bij de allochtonen dan bij de autochtonen. Voor een groot stuk blokkeert dit het zicht dat we hebben op deze ondernemingen, aangezien we enkel weten dat het handelsvennootschappen zijn. Vooral bij de jongeren zijn deze handelsvennootschappen populair. Dit wil niet zeggen dat de ouderen niet vaak in de handel actief zijn, integendeel, maar eerder in een éénpersoonszaak dan als vennoot.

De oudere zelfstandigen, zowel bij de autochtonen als bij de allochtonen, zijn ook beduidend meer in de nijverheid (al dan niet in een vennootschap) actief.

Een aantal vooroordelen ondergraven...

Allochtonen zijn veel vaker zelfstandig ondernemer dan autochtonen

Als we de *verzelfstandigingsgraad*⁴ berekenen van de verschillende allochtone bevolkingsgroepen blijkt dit slechts ten dele waar te zijn. Enkel voor de mensen uit de buurlanden (12%) blijkt het percentage zelfstandigen in de bevolking hoger te zijn dan bij de Belgen (6%) over de onderzochte Vlaamse arrondissementen. Regionaal stellen we wel vast dat bijvoorbeeld de Zuid-Europeanen in Gent en Antwerpen ook opvallend meer zelfstandigen tellen. In Hasselt, waar veel meer Italianen wonen, is dit helemaal niet het geval. Het aandeel zelfstandigen bij Turken (rond de 2%) en Marokkanen (rond de 0,50%) ligt in alle arrondissementen heel laag.

De meeste allochtone ondernemers blijven binnen hun allochtoon netwerk en beginnen te ondernemen omdat ze geen kansen krijgen op de arbeidsmarkt.

Algemeen worden in de literatuur drie modellen omschreven die als een verklaringsgrond voor al-

Tabel 1.

Overzicht van het aantal zelfstandigen tussen 18 en 55 jaar in de arr. Gent, Hasselt, Antwerpen (samen 'Vlaanderen') en Brussel ingeschreven bij de RSVZ (juni 1997).

	Antwerpen	Hasselt	Gent	'Vlaanderen'	Brussel
Autochtone Belgen	44 598	18 708	29 922	93 228	31 329
Allochtonen	6 608	1 811	1 630	10 049	17 857
<i>Waarvan:</i>					
Allochtone Belgen	1 698	765	600	3 063	5 217
Italianen	160	348	96	604	1 826
Marokkanen	102	6	30	138	1 242
Turken	184	126	188	498	664
Zuid-Europeanen	254	96	84	434	2 782
Buurlanden	3 004	400	472	3 876	3 268
Overige	1 206	70	160	1 436	2 858
<i>Totaal</i>	<i>51 206</i>	<i>20 519</i>	<i>31 552</i>	<i>103 277</i>	<i>49 186</i>

Bron: Dataset VIONA-project Allochtoon Ondernemen (KSZ, RSVZ, Eigen bewerkingen Dep. Soc. K.U. Leuven).

lochtoon ondernemerschap worden gehanteerd. Het model van de *allochtone infrastructuur* stelt dat allochtoon ondernemerschap ontstaat in zgn. concentratiebuurten en dat dit dus tracht te voldoen aan de noden van de (eigen) allochtone bevolking en daardoor een belangrijke sociale functie heeft.

Volgens het *reactiemodel* beginnen allochtonen te ondernemen omdat ze op de loontrekkende arbeidsmarkt worden gediscrimineerd en daardoor vaak werkloos zijn.

Het *culturele model* stelt dat allochtonen vanuit traditie en kennis, verworven door henzelf of hun voorouders in het land of regio van herkomst, gespecialiseerde zaken opzetten in het 'gastland'.

Zelf hebben we daar nog een vierde model bijgevoegd, nl. het *ondernemersmodel*, dat niet het allochtoon zijn van deze mensen benadrukt, maar het ondernemerschap zelf als drijfveer neemt: je eigen baas zijn, zelf iets opbouwen, ...

Tijdens de interviews werd uitvoerig gepeild naar de motivatie van de ondernemers. Op basis van de antwoorden op een aantal van deze vragen hebben we per verklaringmodel gekeken of dit voor de respondent opging of niet. Uit analyse⁵ blijkt dat het model van de etnische infrastructuur opgaat voor 38% van de ondervraagden, het reactiemodel voor 22% en het migratiemodel voor 14%. Het is echter vooral het *ondernemersmodel dat het sterkst verklaarend werkt*. In 71% van de gevallen blijkt dit de motivatie te zijn van de allochtone ondernemers.

Andere

Andere zaken die uitvoerig werden in kaart gebracht en die een aantal vooroordelen weerleggen zijn ondermeer: het overwegende autochtoon doelpubliek en een zowel allochtoon als autochtoon nagestreefd karakter van de zaak, de concurrentiestrijd die vooral op gebied van service wordt gevoerd en minder op het prijsgebied, de duidelijke interesse voor omkaderde cursussen bedrijfsbeheer, het aantal controles van de overheid dat zeker niet overdreven hoog is, de zgn. ondernemingstraditie in de familie blijkt bij de helft van de ondervraagden hoegenaamd niet aanwezig, de ondervraagde zelfstandigen blijken hun startkapitaal niet hoofdzakelijk te lenen bij familie/vrienden uit de eigen gemeenschap, ...

De voornaamste problemen zijn ondernemersproblemen

Gevraagd naar het algemeen welbevinden van hun beroep en zelfstandige zaak en de voornaamste problemen, blijken deze minder gerelateerd met hun allochtoon zijn, maar wel met de zelfstandige activiteit op zich. Als we peilen naar elementen in hun (sociaal zowel als arbeids-) leven die minder meevallen, zijn dit in eerste plaats de beperkte hoeveelheid *vrije tijd* even als de lichamelijke en geestelijke *inspanningen* die het zelfstandig ondernemerschap van de betrokkenen vergt. Zaken die gerelateerd zijn aan hun allochtoon zijn, volgen wat later.

Dit onderzoek biedt een eerste kennismaking met het veld van het allochtoon ondernemerschap in de belangrijkste Vlaamse regio's en Brussel. Door de uitgestrektheid van de populatie zowel geografisch, etnisch, op activiteitsgebied, ... biedt het een ideaal referentiekader voor verder gespecialiseerd onderzoek en een goede nulmeting voor verder vergelijkend onderzoek in de tijd.

Hans Verhoeven
Afdeling Arbeids- en organisatiesociologie
K.U. Leuven

Noten

1. In navolging van de belangrijkste studies over allochtoon ondernemerschap in het Nederlands taalgebied definiëren we het als het geheel van winkels, restaurants, diensten en ambachten allerlei opgezet door allochtone minderheden.
2. Door een koppeling van Rijksregistergegevens i.v.m. historiek van nationaliteit en gegevens van de RSVZ hebben we ook tot Belg genaturaliseerde allochtonen kunnen identificeren. Onder allochtoon verstaan we dus in dit onderzoek iedereen die op een bepaald moment in de tijd de Belgische nationaliteit niet heeft of heeft gehad. De derde generatie allochtonen kunnen we dus niet in de databanken identificeren. Door de momentopname van de gegevens (juni 1997) is hun aantal uiterst beperkt in de onderzoekspopulatie aangezien de versoepelde nationaliteitswetten die hen automatisch Belg door geboorte

maakt pas sinds begin jaren '80 in voege is en zij dus op dat moment nog geen 18 jaar waren.

3. De selectie van de interviews en de uitvoering ervan is gebeurd dankzij de bereidwillige medewerking van actieve organisaties in de regio. Hierdoor hebben we een uitstekende medewerking bekomen van de geïnterviewde allochtone ondernemers wat vaak een groot probleem vormt in dit soort onderzoek.
4. Gedefinieerd als de verhouding tussen het aantal zelfstandigen en de totale bevolkingsgroep, wegens het ontbreken van accurate bevolkingsgegevens, in de regio's naar leeftijd.
5. Het is dus in theorie mogelijk dat alle modellen tegelijk opgaan voor een bepaald individu aangezien deze niet exclusief zijn.